

UVOD Akcionarsko društvo se ibraja međ u najstarija društva kapitala. Možemo konstatovati da je akcionarsko društvo, od prvog začetka do danas, promijenilo svoj pravni položaj i ekonomsku ulogu. Prešlo je put od prvobitnog prikupljanja ušteda i novca pojedinaca radi finansiranja poslovnih poduhvata, do osnivanja akcionarskih društava prikupljanjem kapitala bez javnog poziva. Danas se akcionarska društva (naročito tzv. zavisna) sve više osnivaju iz već akumuliranog kapitala. Akcionarsko društvo je najznačajniji oblik trgovač kog društva. Do punog izražaja doše su njegove prednosti u odnosu na druge oblike organizovanja. Te prednosti se ogledaju u: mogućnosti brzog sakupljanja velikog kapitala radi stavljanja u poslovnu Hnkciju; snošenju posovnog rizika od većeg broja subjekata; moguć nosti vrać anja uložениh sredstava prodajom akcija. formiranju stručne i profesionalne uprave; moguć nosti obezbeđenja kredita koji je veći od sopstvenog kapitala; unošenju u društvo slobodnog kapitala; sticanju dividende koja je veća od kamate kod uloga na štednju i dr. Akcionar sko društvo je tipič no društvo kapitala, jer u njegovom osnivanju, funkcionisanju i prestanku ne dominira lični element nego kapital. U ovom diuštvu se ne prdaje apsolutno nikakav znač aj pitanju ko su imaoci akcija, pa se, nastupanjem činjenice smrti imaoca (ako se radi o fzč kom licu) ili prestanka njegovog postojanja (kada je u pitanju pravno lice) ili prodaje, odnosno prenosa akcije, samo vrši zamjena akcionara. Ovo obilježje prisutno je kod svakog akcionarskog društva, kako onog koje se osniva upućivanjem javnog poziva trećim licima za upis i uplatu akcija (prospekt) su kcesivno (postepeno, »javno«) osnivanje, tako i društva koje nastaje otkupom svih akcija prilikom osnivanja od strane osnivača društva, bez upućivanja javnog poziva za upis i uplatu akcija simultano (istovremeno, »nejavno«) osnivanje. Zbog svega ovoga, upravljačka i druge funkcije u akcionarskom društvu obavljaju se uglavnom preko organa društva.

Akcionarsko društvo ima skupštinu akcionara, upravni odbor, nadzorni odbor, direktora. Sve glavne odluke donosi skupština akcionara, upravni odbor sprovodi te odluke, direktor zastupa društvo u javnosti, a nadzorni odbor se stara o zakonitosti poslovanja. Značajnu ulogu igra eksterna revizija koja za račun akcionara kontroliše direktora.

Već više od jedne decenije naše društvo prolaz kroz dinamične, često protivriježne- ustavne zakonste, ekonomske, kulturne, institucionalne i druge promjene. One direktno ili indirektno utiču na ekonomski položaj privrednih subjekata (preduzeća) kao i na promjenu društvene svijesti i ponašanje ljudi. Rješenja za promjene su tražena u poketanju reformi društva, posebno politič kog, ekonomskog i privrednog sistema. Iako te reforme nisu bile cjelovite, one su utemeljile put za razvoj pojedinih elemenata tržišne privrede sa pluralizmom vlasništva, razvojem tržišta kapitala, konkurencijom u poslovanju, novim organizovanjem privrede i korporativnim upravljanjem. Intenzivirane procesa demokratizacije društva je otvorilo nove prostore za još brž razvoj tržišne privrede, sa organizovanjem finansijskog tržišta i tržišta kapitala, promjenom vlasničk e strukture, privatizacijom državnih i društvenih preduzeća, jačanjem privatnog sektora, razvojem akcionarstva, berzanskog poslovanja i bržm uljuč ivanjem privrede u međ unarodnu podjelu rada.

Kod nas akcionarsko društvo ima znač ajnu ulogu i iz razoga što predstavlja instrument za privatzaciju i organizacionu transformaciju, kao i kod drugih zemalja u tranziciji. Značajno je da

akcionarsko društvo predstavlja i instrument privlačenja stranog kapitala u našu privredu.

Ovim radom se pokušava osvijetliti akcionarsko/dioničko društvo, posebno sa aspekta organizovanja privrednih subjekata i njegovog ekonomskog značaja. Cilj ovog pristupa je da se sagleda zakonodavna regulativa u Bosni i Hercegovini (BiH), i Federaciji Bosne i Hercegovine (FbiH), Republici Srpskoj (RS) i Brčko Distriktu Bosne i Hercegovine (BDBiH) u toj oblasti. Na taj način bi se podvrgla provjeri teza da su akcionarska/dionička društva veoma značajna, rasprostranjena i ekonomski izuzetno važan oblik organizacije privrednih subjekata.

Ovaj rad se sastoji iz šest cjelina:

Prvi dio govori o pojmu i karakteristikama akcionarskog/dioničkog društva, načinu osnivanja, registraciji i osnovnom kapitalu društva.

U drugom dijelu obrađen je pojam akcije/dionice kao vrijednosnog papira, njenih karakteristika i kasa dionica.

Treći dio obrađen je pojam akcionara/dioničara

Četvrti dio govori o načinima upravljanja akcionarskim/dioničkim društvom kao i organima akcionarskog/dioničkog društva, počev od skupštine, nadzornog odbora, uprave pa do odbora za reviziju.

Peti dio posvećen je promjeni oblika akcionarskog/dioničkog društva, kao i njegovom prestanku i likvidaciji.

Šesti dio govori o novinama u Zakonu o privrednim društvima Republike Srpske.

I AKCIONARSKO/DIONIČKO DRUŠTVO 1.1. ISTORIJA AKCIONARSKOG/DIONIČKOG DRUŠTVA

Prva akcionarska ili dionička društva pojavila su se u XV u Italiji, još 1407. godine u Đenovi. Kao društvo ovog tipa osnovana je Banko di S. Gioigb, i nešto kasnije u XVI vijeku, društvo pod nazvom Amrosius Banka, Milano. Kod obje banke je postojelo ograničenje odgovornosti, kao i mogućnost prenosivosti udjela u njima.¹

Razvoj i nastanak akcionarskih društva u Zapadnoj Evropi pojavljuje se krajem XVI vijeka, zbog potreba finansiranja prekomorskih projekata istraživanja novog kontinenta. Novi poslovni poduhvat zahtijevao je velika sredstva koja pojedinci nisu imali. Zbog toga je organizovano javno prikupljanje sredstava. Za novac koji bi uložio, pojedinac bi dobio akcije, kao dokaz o udjelu u vlasništvu kompanije. Dobio je i obećanje o bogatoj nagradi, ukoliko poslovni poduhvat uspije. U suprotnom slučaju, novac bi bio izgubljen. To znači da je ulagač snosio rizik cijele operacije, jer njemu nije zagarantovan vraćanje uloženog novca.

Princip je ubrzo široko prihvaćen, jer je omogućavao veliku mobilizaciju kapitala i učešće velikog broja ljudi u privrednim aktivnostima. Na taj način nastao je novi oblik organizovanja kompanija. U razvijenim zemljama danas velika većina stanovništva poseduje akcije nekih kompanija.

Vremenom, nastajala su nova akcionarska društva. Pošto uloženi novac ne može da vrati od kompanije u koju je novac Jožio, vlasnik akcije - akcionar, može jedino da proda akciju nekom drugom licu i na taj način vrati svoj novac. On, međutim, nikada ne može biti siguran da li će dobiti cjelokupan iznos novca koji je uložio, ili samo njegov dio. To zavisi od uspešnosti preduzeća u koje je uložio novac u vidu akcije. Prodaju akcije je moguće izvršiti po njenoj tržišnoj cijeni, koja predstavlja stav javnosti prema uspešnosti preduzeća. Obzirom da je motiv ulaganja novca njegov povraćaj uz zaradu, jasno je da su pojedinačni investitori - kupci akcija zainteresovani za kupovinu samo onih akcija koje će u budućnosti, prema njihovoj procjeni, vrijediti više nego danas. Na taj način se vrši permanentno anketiranje javnosti sa jednim jednostavnim pitanjem: da li će preduzeće X uspešno poslovati u budućnosti? Potvrđan odgovor na ovo pitanje znači veći kurs akcija preduzeća X i obrnuto. Nedvosmislen odgovor na anketno pitanje predstavlja cijena akcije.

Današnjom ekonomijom dominiraju akcionarska društva. Na planetarnom nivou, multinacionalne kompanije - akcionarska društva su moćnije od mnogih država i diktiraju globalni razvoj ekonomije. U svijetu postoje mnogobrojna tržišta kapitala na kojima se trguje akcijama. Na njima kapital u vidu akcija doživljava stalnu transformaciju i promjenu vlasništva, što omogućava da najbolja poslovna ideja dobije najbolju šansu.

1.1.1.. ISTORIJA AKCIONARSKIH DRUŠTAVA U JUGOSLAVIJI Era kodifikacije nacionalnih zakonodavstava u toku XIX i početkom XX vijeka imala je svog odraza i u našim krajevima. U Hrvatskoj, Slavoniji, Vojvodini i Međimurju važio je Hrvatsko-ugarski trgovački zakon donesen 1875. godine, rađen pod jakim uticajem njemačkog prava. Pored njega značajni su i Obrtni zakon iz 1884. godine, Mjenični zakon iz 1876. godine i sl. Na području Dalmacije važno je austrijsko pravo i to Austrijski trgovački zakon iz 1862. godine, sa nizom drugih pratećih propisa. Zmeđu 1918. godine i 1941. godine na području bivše Jugoslavije vladala je velika raznolikost propisa, što je predstavljalo znatnu smetnju razvoju trgovine, pa su se otuda javila nastojanja za ustanovljenje jedinstvenog pravnog sistema. U tom cilju je 1937. godine donesen Trgovački zakon (sa odredbama o trgovcima i trgovačkim društvima, ali ne i o trgovačkim poslovima) koji je trebalo da važi da cijelu zemlju. Međutim, ovaj zakon nikad nije stupio na snagu. Pored ovoga zakona, doneseno je i niz drugih propisa kao što su: Zakon o zaštiti industrijske svojine iz 1922. godine, Zakon o osnivanju akcionarskih društava iz 1922. godine, Mjenični zakon iz 1929. godine, Čekovni zakon iz 1929. godine, Zakon o stečaju iz 1929. godine, Zakon o prinudnom poravnanju

u stečaju iz 1929. godine, Zakon o suzbijanju nelojalne utakmice iz 1930 godine itd. Veliku ulogu igrali su i postojeći trgovački običaji i uzanse.

Nakon završetka drugog svjetskog rata, nacionalizacijom imovine od strane nove države, akcionarsko društvo kao oblik organizacije preduzeća nestaje.

U toku NOB stvarana su pojedina pravila našeg novog tada, privrednog prava. Tako se nete odredbe koje regulišu to područje nalaze u Fočanskim propisima (1942.), odlukama AVNOJ-a (1943.), kao i u nekim propisima lokalnih i tadašnjih centralnih državnih organa, (naročito počevši od 1944. godine) o pitanju organizacije privrede i radu privrednih preduzeća na oslobođenoj teritoriji. Poslije oslobođenja zemlje, nizom zakona, (npr. O eksproprijaciji, nacionalizaciji, agrarnoj reformi i sl.) donesena su mnoga pravila privrednog prava. U tom periodu značajan je i Zakon o nevažnosti pravnih propisa donesenih prije 6. aprila 1941. godine i za vrijeme neprijateljske okupacije. Sa daljim razvojem privrede, materija privrednog prava regulisana je većim brojem zakona, kao što su: Osnovni zakon o državnim privrednim poduzećima (1946), Zakon o upravljanju državnim privrednim preduzećima i višim privrednim udruženjima od strane radnih kolektiva (1950), Zakon o privrednim sudovima (1954) itd. Osim toga, izvjesna pitanja regulisana su i propisima tadašnjeg Saveznog izvršnog vijeća, kao što su Uredba